

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

18. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий / Под ред. Председателя Верховного суда Украинской ССР В.И. Зайчука. - К.: Изд-во политической литературы Украины, 1969. - 543 с.

19. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий / Ответ. ред. Министр юстиции Украинской ССР В.И. Зайчук. - К.: Политиздат Украины, 1978. - 683 с.

20. Усатий Г.О. Кримінально-правовий компроміс / Монографія. - К.: Атіка, 2001. - 128 с.

21. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. - К.: Юрисконсульт, 2006. - 1048 с.

22. Хавронюк М.І. Диференціація кримінальної відпо-

відальності: чи кримінальна безвідповідальність? // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - № 8. - С. 6.

23. Энциклопедия уголовного права. Т. 10 Освобождение от уголовной ответственности и наказания. - Издание профессора Малинина. - СПБ ГКА, СПб, 2008. - 880 с.

24. Яворський Б. Принцип презумпції невинуватості потребує удосконалення // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2008. - Вип. 47. - С. 271-282.

Меркулова В.О.
професор кафедри кримінального права
та кримінології ОДУВС,
доктор юридичних наук,
професор

Надійшла до редакції: 25. 12. 2012

УДК 343.36:343

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ОКРЕМИХ ВІДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ЯКІ ВЧИНЮЮТЬСЯ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Законність, гуманність, справедливість і об'єктивність - це найважливіші умови діяльності відповідних органів щодо реалізації кримінально-правової політики держави. Велику роль у зміщенні законності та підтриманні правопорядку в державі на самперед відіграє КК України й кримінальне судочинство. КК України закріплює, які саме суспільно небезпечні діяння є злочинними, і встановлює міри покарання, які застосовуються до осіб, які вчинили злочин. Норми кримінально-процесуального законодавства сприяють швидкому об'єктивному й повному розкриттю та розслідуванню злочинів, викриттю винних, забезпечення правильного застосування закону, щоб кожен злочинець був справедливо покараний, жоден невинний не був притягнутий до кримінальної відповідальності й засуджений. У цьому процесі відіграє важливу роль діяльність службових осіб досудового слідства, які на підставі норм кримінально-процесуального права розслідують вчинені злочини й мають право притягувати винних до кримінальної відповідальності [1, 25].

Переважна більшість працівників досудового слідства сумілінно й самовіддано виконує свої службові обов'язки. Однак на практиці в процесі розслідування кримінальних справ мають місце (хоча й поодинокі) випадки, коли окремі службові особи органів кримінального судочинства (досудового слідства ОВС, прокуратури, суду тощо) вчинюють дії, які перешкоджають нормальній (законній) діяльності й здійсненню правосуддя, і порушують права та інтереси людини й громадянин. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 371-373 КК України, уповноваженими на те службовими особами щодо провадження досудового слідства мають підвищений ступінь суспільної небезпеки щодо інших злочинів у сфері правосуддя. Обґрутування такої позиції надає можливість з'ясувати місце родового й безпосереднього об'єкта, надати розгорнуту кримінально-правову характеристику цих злочинів і на цій підставі висунути рекомендації щодо подальшого удосконалення КК України.

Загалом суспільна небезпека є найважливішою ознакою будь-якого злочину. Проте соціальна сутність і її структура в науці кримінального права продовжує обговорюватися, досліджуватися й дискутуватися. Н.Д. Дурма-

нов, характеризуючи поняття злочину, зазначає, що "це така дія, яка вчинена людиною свідомо, і що суспільна небезпека являє собою основний зміст злочину". Не розкриваючи при цьому сутності ступеня суспільної небезпеки діянь, автор обмежується лише вказівкою на ті обставини, від яких вона залежить (об'єкт, характер дії, обстановка вчинення злочину тощо). У підручниках, монографіях, навчально-методичних посібниках та інших наукових працях учених зазначено, що суспільна небезпека злочинного діяння полягає в об'єктивному заподіянні шкоди (фізичної, матеріальної або моральної) особі, державі, суспільству тощо. Слід погодитися з визначенням, що суспільно небезпечним є діяння (дія або бездіяльність), яке посягає на охоронюваний законом про кримінальну відповідальність об'єкт, заподіюючи при цьому шкоду або ставить під загрозу заподіяння такої шкоди. Заслуговує уваги й думка В.М. Кудрявцева, який, обґрутувуючи поняття суспільної небезпеки, доводить: "Суспільна небезпека злочинних дій полягає в тій шкоді, яку вони спричиняють або можуть спричинити державі". На думку О.М. Михайлenco, суспільна небезпека діянь, яка є об'єктивною категорією, не піддається безпосередньому сприйняттю органами наших почуттів (зором, дотиком, слухом, внутрішнім переконанням), але може бути усвідомлена власним розумом шляхом з'ясування шкідливого, негативного значення цього діяння. Влучно зазначив і Б.Д. Овчинников: "Кримінальне право не створює суспільної небезпеки тих чи інших людських діянь, воно лише захищає від них суспільство, визнаючи їх кримінально караними". Л.В. Кривоченко доводить: "Суспільна небезпечність як матеріальна ознака злочину полягає в тому, що діянь або заподіює шкоду відносинам, що охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди. Це об'єктивна властивість злочину, реальне порушення відносин, які склалися в суспільстві [1, 26-27]. Виникнення, зміна, втрата суспільної небезпечності діянь зумовлені об'єктивними закономірностями суспільного розвитку, нерозривним зв'язком з тими соціально-економічними процесами, що відбуваються в суспільстві". Відповідно до запропонованої концепції всі правопорушення є суспільно небезпечними й розрізняються між

**ПІДСІНОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

собою за їх ступенем і носять оціночний характер на законодавчому правозастосовному рівні.

За ступенем (насамперед, а не залежно від їх ступеня тяжкості) слід розрізняти й злочини, передбачені ст. ст. 371-373 КК України, щодо інших злочинів проти правосуддя, які становлять підвищено небезпеку для суспільства та держави.

Саме на стадії порушення кримінальної справи (відповідальний і важливий етап для досудового слідства) найчастіше вчинюється порушення законності в процесі здійснення правосуддя. Наприклад, кримінальне переслідування використовується як у політичних технологіях, так і в рейдерських захопленнях (атаках) з метою усунення конкурентів, перерозподілу сфер впливу в бізнесі тощо. У цих випадках слідчий (і не тільки вони) може виконувати замовлення будь-якої особи. Також на цій стадії остаточно формується й укріплюється в учасників цього процесу та інших членів суспільства віра у своєчасність, повноту й об'єктивність розслідування злочинів і дотримання законності, гуманності, справедливості в діяльності працівників правоохоронних органів [3, 64-83].

Аналізуючи злочини, зазначимо на необхідність розрізнення двох самостійних понять: "суспільна небезпека діяння (дії або бездіяльності)" і "суспільна небезпека особи". Суспільна небезпека особи стосується саме характеристики особи злочинця. Кримінологічне поняття особи злочинця та її ознаки в цьому разі мають другорядне значення, але для повноти висвітлення цього питання слід характеризувати окремі його положення.

Про підвищений ступінь суспільної небезпеки свідчить і той факт, що особа, яка провадить досудове слідство, може впливати на його рівень і це має неабияке значення. Серед учених триває дискусія щодо впливу суб'єкта злочину на рівень, ступінь і характер суспільної небезпеки злочину. Як правило, має місце лише вплив особи злочинця, а не суб'єкта злочину на індивідуалізацію кримінального покарання.

О.М. Миколенко у своїй праці "Теоретико-правовий аналіз шкоди, заподіяної злочином" обґрунтовано розкриває сутність суспільної небезпеки через шкоду, яка заподіюється суспільним відносинам (цінностям, благам). При цьому він акцентує увагу на об'єкт злочину, доводячи, що саме політичний зміст злочину має важливе значення для характеристики інших елементів складу злочину. Суспільна небезпека дії вказує на те, що вона одержує найбільш концентроване вираження в заподіянні шкоди або створенні небезпеки заподіяння шкоди охоронюваним нормами КК України суспільним відносинам (права й свободи людини й громадянина в процесі здійснення правосуддя), які стають через це родовим об'єктом цих злочинів. Наведені визначення, безумовно, не розкривають на достатньому рівні ступінь соціальної сутності заподіяння суспільним відносинам шкоди і його механізму. Однак викладене дозволяє розкрити це питання, не перетворюючи його на апріорну категорію [1, 29].

Доводячи сутність підвищеного ступеня суспільної небезпеки цих злочинів, було б недоцільно стверджувати, що суспільна небезпека будь-якого злочину зводиться тільки до цього. Головне полягає в тому, щоб вжити всі необхідні заходи, які спрямовані на виправлення особи, яка вчинила злочин, і запобігання вчинення нею нових злочинів, а застосовуючи покарання, впливати на свідомість особи злочинця й інших членів суспільства.

Щодо підвищеного ступеня суспільної небезпеки цих злочинів свідчить і наступне. Так, справжні масштаби й характер порушень прав і свобод людини та громадянина в Україні в процесі здійснення правосуддя, з огляду на специфіку ситуації, встановити важко, тобто ступінь їх поширеності. Ніхто сьогодні не візьме на себе сміливість визначити, наприклад, коефіцієнт співвідношення між юридично доведеними фактами й всією масою відповідних проявів. Яким чином взагалі суспільство дізнається про незаконні дії з боку представників правоохоронних органів кримінального судочинства?

Можна відзначити сім провідних каналів одержання інформації щодо злочинних проявів у процесі провадження кримінального судочинства: 1) державна статистика; 2) власна статистика правоохоронних органів і відомості системи юстиції разом з реальними кримінальними справами (або матеріалами службових розслідувань), де як підсудні або обвинувачені фігурують колишні працівники органів внутрішніх справ, яка переважно є закритою (ДСК); 3) сукупність скарг від громадян до різних офіційних і неофіційних інстанцій; 4) журналістські розслідування й публікації; 5) матеріали правозахисних організацій; 6) застосування соціологічних методів і дані соціологічних досліджень; 7) матеріали оперативно-розшукової діяльності.

У звітах офіційної кримінально-правової статистики докладно аналізується стан вчинених злочинів працівниками правоохоронних органів. І як підсумок, зазначимо, що вчинення злочинів і порушення службової дисципліни в правоохоронних органах все ще має істотне поширення. Цей стан додатково посилюється тією обставиною, що статистична звітність МВС України далека від об'єктивності, і може надати лише приблизний стан речей, який відбувається, та що ці злочини мають прихований (латентний) характер. Сьогодні існує ціла система своєрідного "очищення" даних, яка призводить до значних перекручувань відомостей про реальний стан справ у правоохоронних органах. Непрямими доказами є різкі пересування по службовій щаблині працівників при зміні керівництва МВС України. Крім того, особливо важливим є й той факт, що випадки вчинення цих злочинів не реєструються взагалі або не кваліфікуються як такі. Наприклад, вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 371 та 373 КК України. Тут має місце кваліфікація злочинів шляхом поглинання менш тяжкого злочину більш тяжким або перекваліфікація на вчинення злочинів у сфері службової діяльності за ст. ст. 364 або 365 КК України.

Для з'ясування існуючої проблеми слід привернути увагу до застосування насильства (фізичного або психічного) службовими особами упродовж провадження досудового слідства. І хоча ця ознака не є єдиною, але саме вона надає можливість усвідомити підвищений ступінь суспільної небезпеки злочинів, передбачених ст. ст. 371-373 КК України, і визначити тяжкість вчиненого.

Наприклад, у Забайкальському краї упродовж 2009-2012 років поліцейські труїли ацетоном і катували струмом підозрюваних у вчиненні злочинів під час допитів.

На сьогодні завершено розслідування кримінальної справи щодо чотирьох поліцейських УВС "Могочинський", яких звинувачують у катуванні та мордуванні. Потерпілими по справі проходять сім мешканців м. Могочині, у тому числі неповнолітні. Євген Жеребцов (в. о. начальника відділу інформації та громадських зв'язків УМВС РФ по Забайкальському краю) у своєму інтерв'ю

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

зазначив, що начальник Управління по Забайкальському краю прийняв рішення відсторонити від виконання службових обов'язків цих четырьох співробітників міжрайонного відділу МВС РФ "Могочинський" за перевищення службових повноважень. Також вирішується питання про застосування заходів дисциплінарного стягнення щодо їх безпосередніх керівників [2].

Заслуговує уваги й дослідження Україно-американським бюро захисту прав людини, хоча й було воно проведено п'ять років потому. Ним опитано 869 засуджених, які перебували в установах з питань виконання покарань. Із цього числа опитаних респондентів 614 осіб вважали себе постраждалими від різних форм протизаконного насильства й приблизно половина з них вказували на неправомірні дії саме слідчих на стадії досудового слідства. З 614 постраждалих 162 особи подавали скарги, передусім заявляли про порушення законності в процесі провадження кримінального судочинства [4, 51-54]. Хоча це й складає лише 18,6 % від кількості опитаних, але в масштабі України, за умов збереження протягом року та подальших років вказаного співвідношення, подібних скарг може бути десятки тисяч [4, 52].

Журналістські ж розслідування, на жаль, не дозволяють у повному обсязі зробити статистичні висновки, але вони відіграють іншу, не менш важливу роль. Оприлюднення фактів, які часто вражають свідомість читачів брутальністю порушень законів і середньовічним поводженням щодо людей, сприяють формуванню громадської думки в опозиційному до порушень прав і свобод людини та громадянина напрямі, юридичному розслідуванню конкретних обставин, певним позитивним і широкомасштабним змінам у системі МВС України. Загалом в Україні небагато періодичних видань, які беруть на себе цей тягар. Відповідно, існує закономірність: матеріали подають переважно на опозиційні видання, а провладні - намагаються уникнути цієї тематики. Саме ці газети оприлюднили матеріали інспекції України Європейським комітетом попередження катувань і жорстокого поводження чи покарання. Слід зазначити, що ці матеріали, як і звіт уряду України в ЄС про виконання зобов'язань, що випливають з ратифікованої Європейської конвенції стосовно попередження тортур, попередньо мали гриф конфіденційності, тобто офіційні органи не бажали оприлюднення цих даних [4, 46-47, 60].

Зазначено, що найчастіше вчинення таких злочинів на стадії досудового тримання під вартою відбувається в перші години й дні затримання. Майже 45 % затриманих зазнали різних форм фізичного насильства вже в перші години й дні перебування у міліції за різних обставин. Але й отримання офіційного статусу підозрюваного або обвинуваченого не гарантує від подальшого фізичного й психологічного тиску (насильства або погроз), яке продовжує бути й надалі одним з найбільш розповсюджених інструментів провадження досудового слідства, отримання та закріплення доказів по справі. Примушування давати показання слід пов'язувати як із завідомо незаконним затриманням, приводом, арештом або триманням під вартою, так і з притягненням завідомо невинного до кримінальної відповідальності, що й доводить про підвищеноу супільну небезпеку цих злочинів завдяки тому, що вони нерідко можуть вчинюватися за сукупністю злочинів.

Надалі усім респондентам ставилося стандартне запитання: "Наскільки поширенім на сьогодні є використання працівниками міліції побиття, тортур, катувань як

методу розкриття й розслідування злочинів?" Процентні частки тих, хто відповідав позитивно на це запитання, значно різняться залежно від того, чи перебуває особа, яку опитували, у міліції як затриманий, підозрюваний, обвинувачений тощо. Відповідно, індекси поширеності насильства, за даними опитування всього населення, приблизно удвічі менше, ніж відповідний показник за масивом "тих, хто виступав як затриманий...". Знайомство з методами діяльності правоохранних органів не за фільмами, газетами або чутками (які теж часто не є компліментарними), а на власному сумному досвіді значно погіршує ставлення до правоохранних органів. Саме остання категорія громадян з певними застереженнями може відігравати роль своєрідних "експертів" у справі протизаконного насильства в процесі здійснення правосуддя [4, 62-79].

Питання "тих, хто виступав як затриманий, допитуваний та підозрюваний у вчиненні злочину" розкриває не тільки загальні числа, а й структуру насильства, тобто вказує на частоту застосування різних форм насильства за весь період перебування в міліції, ITT, СІЗО, тобто затримання, приводу, арешту або тримання під вартою. Також питання ставилися як стосовно власного досвіду респондентів (те, що людина відчула на собі), так і стосовно спостережень за долею співкамерників, родичів тощо.

Опитування свідчить, що ті чи інші незаконні дії застосовувалися неодноразово: 29 % - вказують на декілька випадків, а 8 % - про регулярність побиття руками або ногами. Такий стан речей упродовж досудового слідства є банальним і нікого не дивує. До цього слід додати види побиття з використанням спеціальних засобів і знарядь (гумові кийки, пляшки з водою, товсті книжки тощо), які відчули на собі 36 % опитаних. Такі засоби відіграють подвійну роль: полегшують сам процес і запобігають виникненню явних ушкоджень. Їхнім "плюсом" (з погляду прихильників силових методів "вибивання" доказів) є те, що присутність цих речей у службових приміщеннях працівників оперативних або слідчих підрозділів саме по собі не є криміналом і може бути легко пояснено службовою необхідністю. Іноді побиття в ITT чи СІЗО організовується, так би мовити, "третіми руками" - на особу, яка тримається під вартою, нацьковуються співкамерники. На такий варіант мордувань вказують приблизно 9 % опитаних (майже 5 % переживали таке кілька разів або навіть систематично).

Встановлено, що тривале обмеження рухів затриманого, заарештованого чи особи, яка тримається під вартою, за допомогою наручників, які як засіб тортур одягаються, як на руки, так і на ноги, і є типовою формою насильства, бо призначення наручників - зовсім інше. Така форма фізичних знущань може тривати багато годин і має на меті зламати волю цієї людини. За нашими даними, цей спосіб є також доволі поширеним, принаймні 37 % опитаних стверджують, що він застосовувався до них (багаторазово в цій ситуації знаходилися 20 % респондентів), і нарешті, близько 8 % - вказали на застосування наручників одночасно для рук і ніг.

Справжні тортури за певними технологіями, які гарантують значні фізичні, а поряд з цим і психічні страждання, а часто просто нестерпну біль (на сленгу правоохранів це "ластівка", "слоник", "жабка" тощо), у загальному обсязі протизаконного насильства посідають відносно невелику частку - не більше 13 % опитаних вказують на ці факти, що мали місце в їхньому житті.

Але й ця частка не є такою ж вже малою з огляду на те, що через “чистилище” досудового тримання під вартою проходять сотні тисяч українців щорічно. Саме після таких тортур останні нерідко втрачали здоров'я й саме через це починалася тяганина скарг до прокуратури, позовів до суду та подань до інших інстанцій.

Аналогічним є стан справ щодо застосування протизаконного психічного насильства, яке може використовуватися або в поєднанні з фізичним насильством, або як самостійна форма тиску й примусу для отримання бажаних результатів під час затримання, приводу, арешту або тримання під вартою.

За результатами опитування осіб, які тримаються під вартою, щодо застосування до них різних форм психічного насильства, було визначено, що такі особи дійсно зазнавали вплив психічного тиску з боку працівників ОВС у 23,5 % випадках. Майже про такий відсоток психічного тиску інформують представники правозахисних громадських органів і ЗМІ.

Найчастіше при провадженні досудового слідства має місце застосування різних за видами й формами залікувань і шантажу в поєднанні з побиттям з метою отримання бажаних показань у процесі допиту чи інших процесуальних дій. Цей факт доводить про необхідність передбачення погрози застосування насильства в ч. 2 ст. 373 КК України упродовж допиту. У сукупності з надзвичайно тяжкими умовами, переповненими камерами це дійсно може спрацювати, коли особа, яка тримається під вартою, починає мріяти про скоріший суд і невеликий строк відбування покарання в місцях позбавлення волі, де не буде постійного пресингу. Окрім слід зупинитися на катуванні сном, яке, за даними, набуло значного поширення. Відомо, що це є досить виснажлива річ і не залишає жодних фізичних ознак на тілі потерпілого, але може обернутися тяжкими наслідками для його психічного стану.

Слід зазначити й на той факт, що об'єкти протизаконного насильства та поведінки щільно пов'язані із соціальною структурою українського суспільства, тобто вірогідність вчинення правопорушень коливається залежно від належності затриманих до тих чи інших соціальних груп і прошарків.

Ступінь підвищеної суспільної небезпеки цих злочинів криється в протидії законному функціонуванню (діяльності) органів правосуддя та окремих службових осіб, а також заподіяння тяжкої або особливо тяжкої чи в погрозі заподіянні такої шкоди правам і свободі людині

та громадянину в порівнянні з іншими злочинами у сфері правосуддя. Ступінь тяжкості вчиненого злочину слід врахувати, вдосконалюючи національне законодавство. Це підтверджують і результати опитування практичних працівників правоохоронних органів, які зазначили, що діяння, передбачені ст. ст. 371-373 КК України, є злочинами проти правосуддя з підвищеним ступенем суспільної небезпеки. Такої думки дотримується переважна більшість опитаних респондентів - 302 особи (81,62 % з опитаних). Не дотримуються такої думки 68 осіб (18,38 % щодо опитаних) [1, 25-39].

Враховуючи викладене, можна надати відповідні узагальнення, що, на жаль, мають місце факти протизаконного насильства та погроз застосування насильства (і не тільки його) упродовж кримінального судочинства. Шансів же реально довести в суді такі факти як потерпілим, так і адвокатом практично немає.

Література

1. Воронцов А.В. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя, які вчинюються службовими особами органів дізнатання та досудового слідства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Андрій Володимирович Воронцов. - Одеса: МГУ, 2011. - 269 с.

2. В Забайкалье завершено расследование дела о пытках в отделении полиции [Электронный документ]: [вечерние новости]. - Электрон. дан. (1 файл). - Режим доступа: <http://www.1tv.ru/newsarchive/>. - Название с домашней страницы Интернета. - 1 канал. Всемирная сеть. Видео от 13.11.2012 г.

3. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 28.12.1960 р. № 1001-05 із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 07.05.2008 р. - Електрон. дан. (3 файли). - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.

4. Протизаконне насильство в органах внутрішніх справ: соціологічний та історико-порівняльний аналіз / За заг. ред. О.Н. Ярмиша; передмов. Ю.В. Луценка, Г.Й. Удовенка. - Х.: ХНУВС, 2005. - 212 с.

Воронцов А.В.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців
кримінальної міліції ОДУВС
Надійшла до редакції: 02. 12.2012

УДК 343.84

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ: КРИМІНАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ АСПЕКТИ

Принцип диференціації покарання полягає в його градації в нормах як Загальної, так і Особливої частин Кримінального Кодексу України шляхом визначення його видів, строків, обмеження в застосуванні тих чи інших видів покарання до певних категорій осіб, які вчинили злочини, допущення можливості пом'якшення покарання, призначеного судом, залежно від характеру й типового ступеня суспільної небезпеки злочину, у тому числі й кваліфікуючих обставин, а також типових властивостей особистості винного (засудженого), у

тому числі й характеру його поведінки після вчинення злочину й у процесі відбування покарання.

Як свідчить практика, незважаючи на те, що в чинному кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 5 КВК України) закріплений принцип диференціації та індивідуалізації виконання кримінальних покарань і створені певні умови його реалізації на практиці (зокрема, у виді застосування так званої прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі; розподілу засуджених по

© В.Я. Конопельський, 2013